

Archeologické výzkumy Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Plzni v roce 2022

Linda Foster – Marcela Waldmannová

Archeologické výzkumy Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Plzni (dále jen NPÚ, ÚOP) byly v roce 2022 z rozpočtu NPÚ podpořeny z účelového příspěvku na provoz celkovou částkou 1 786 000 korun. Technickou podporu většiny výzkumů poskytla společnost Západočeský institut pro ochranu a dokumentaci památek (dále jen ZIP, o.p.s.) v rámci veřejné zakázky, a to jak na objektech ve správě NPÚ, tak na soukromě vlastněném zámku Nemilkov. Dvě výzkumné akce na soukromých památkách byly objednány u archeologů z regionálních muzeí. Na zámku v Kanicích zkoumal Mgr. Tomáš Mařík z Muzea Chodska v Domažlicích, dokumentaci sýpky v Bijadlech zajistil PhDr. Martin Čechura, Ph.D., ze Západočeského muzea v Plzni.

Obr. 1. Kladruby, klášter, sondy severně od nového konventu zachycující mohutné zdivo zaniklé sladovny z 19. století, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: Linda Foster, 2022

Obr. 2. Manětín, zámecký dvůr, sonda s historickým kanálem na jejím dně, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: Marcela Waldmannová, 2022

Vedle celkem jedenácti výzkumů v terénu se prostředky použily rovněž na kompletaci dokumentace starších záchranných archeologických výzkumů v Plasích a na konzervaci nálezů ze skla, dřeva a kovů z areálu kláštera v Plasích a ze zámku v Nebílověch. Z výše uvedených prostředků byl v Plasích financován i převoz cca 80 pískovcových architektonických prvků z místa nálezu, tedy ze zaniklé kaple sv. Bartoloměje u klášterního kostela, do kryté deponie v areálu kláštera v Plasích.

Objekty ve správě NPÚ

Horšovský Týn – zámecký park

V rámci projektové přípravy obnovy parku severně od zámku, resp. části za tzv. vdovským domem, došlo k realizaci dvanácti zjišťovacích sond, bagrovaných i ručně kopaných, a to v místě někdejších kašen, vodovodů, oranžerie a u nadzemní části lednice. Účelem bylo ověřit stav dochování pozůstatků dnes již zaniklých staveb, zachycených na plánu z roku 1766. Podařilo se potvrdit polohu zaniklé oranžerie i pokračování dnes již neexistující severní ohradní zdi zahrady kolem vdovského domu. Doplněno bylo i geodetické zaměření posledních úseků ohradní zdi zahrady na západní hraně svahu. U centrální kašny se v místě nálezu objímek staršího dřevěného potrubí odhalila litinová roura v odtokové šachtě. U podzemní lednice došlo k upřesnění polohy a hloubky konstrukcí pod povrchem terénu. V lořetě byla fotogrammetricky dokumentována patrně renesanční dlažba z šestibokých dlaždic.

Z parkových úprav z 19. století se podařilo zachytit pouze pískový povrch cesty před vdovským domem. Středověké ani pravěké konstrukce zachyceny nebyly.

Kladruby – klášter / sala terrena

V ploše severně od nového konventu byl proveden zjišťovací archeologický výzkum formou šesti bagrovaných sond za dozoru archeologa. Plánují se zde úpravy okolí nového konventu, a to snížení terénu pro okapový chodník o šířce 2 m a kolem saly terreny na „barokní“ úroveň – o cca 1,5 m od dnešního povrchu. Ověřen byl rozsah zaniklých

zděných konstrukcí sladovny z 19. století (obr. 1). Potvrdil se dřívější předpoklad, že nejsou dochovány barokní úprava povrchu terénu ani základy tarasní zdi kolem sníženiny u saly tereny. Prokázána nebyla existence předpokládaného středověkého příkopu, ale bylo zjištěno, že ve vzdálenosti asi 4 m západně od budovy infirmaria klesá přirozeně příkrě skalní podloží do „rokle“, která zanikla zřejmě při barokních úpravách.

Kozel – bývalá elektrárna

V pavilonu občerstvení u rybníka pod zámek Kozel byla hledána příčina propadů podlahy. Objekt stojí na místě zaniklé železářské hutě s vysokou pecí z 18. století, zvané Christianshütte, která prošla proměnou na hamr, mlýn a posléze elektrárnu s Franciso-vou turbínou; objekt byl v roce 1985 zbořen. Výkopem bylo objeveno obvodové zdvo někdejší budovy hutě a část konstrukcí členících její interiéru. Provedena byla fotogram-metrie a geodetické zaměření (Mgr. Jindřich Plzák, Ph.D. – Archeodata). Pátrá se po archivních plánech. Správa objektu zvažuje vytěžení zasypaného suterénu a prezentaci pozůstatků historické hutě.

Manětín – hospodářský dvůr zámku

V souvislosti se záměrem obnovy zříčených chlévů v západní části hospodářského dvora byla vyhloubena sonda za účelem ověření stavu a hloubky základů stavby. Základ sahá hlouběji než 2 m; sonda se rychle plnila vodou. Další sonda, mezi dvorem a řekou, doložila průběh historického zděného odvodňovacího kanálu (obr. 2), u něhož je plánováno jeho opětovné zprovoznění.

Nebílovky – zámecká zahrada

U zámku v Nebílovkách pokračovala od roku 2021 obnova barokní zahrady. Záchraný archeologický výzkum během zemních prací přispěl k odhalení zaniklé barokní kašny (obr. 3) a altánu; byla dokumentována barokní kanalizace a zjišťována hloubka základů ohradní zdi zahrady. Nálezy zahrnovaly i zlomky keramiky z přelomu 12. a 13. století, tedy z období předcházejícího historicky doložené existenci panského sídla. Z vnitřku

Obr. 3. Nebílovky, zámecká zahrada, nález pozůstatků barokní kašny s podzemní štolou, zdroj: NPÚ, ÚOP v Plzni, foto: Linda Foster, 2022

barokní štolý bylo vyzvednuto dřevěné potrubí vodovodu, zhotovené z kmene borovice, dle dendrochronologie pokácené na přelomu let 1730 a 1731. Výkop pro retenční nádrže zasáhl další dlabané potrubí z borovice, skácené někdy po roce 1601. Přívod vody do barokní kašny zajišťovala keramická glazovaná roura, nalezená jen ve zlomcích.

Plasy – areál kláštera

V rámci přípravy obnovy sýpky pokračovalo zkoumání plochy mezi sýpkou a dnešní hlavní komunikací třetí etapou, při níž bylo vyhloubeno osm sond. Přistoupilo se k dohledání pozůstatků zaniklé východní klášterní hradby, která má být v budoucnu rekonstruována. Vně severního křídla sýpky byl dokumentován složitý vývoj zděných konstrukcí objektu, interpretovaného Mgr. Evou Kamenickou v letech 1995–1996 jako relikv královské rezidence. Za presbyteriem středověké, tzv. královské kaple se zjistily dva příkopovité útvary; pod jižním nárožím sýpky pak zřejmě šíjový vstup staršího objektu. Závěry z výzkumu ukazují, že snižování terénu navržené v projektu obnovy je v kolizi s dochovanými archeologickými situacemi. Znamenalo by odstranění pozůstatků novověké stavby i vrstev se středověkým materiálem. V jižní polovině dotčené plochy došlo ke snížení terénu již v minulosti, pravděpodobně při stavbě sýpky v baroku – tenké novověké souvrství nasedá na geologické podloží s relikty pravěkých objektů z mladší doby bronzové (doloženy i jinde v areálu). Další výzkum, situovaný ve svahu mezi sýpkou a konventem byl ukončen na povrchu hrobů klášterního pohřebiště. Tím se v těchto místech stanovil limit případného snižování terénu. Archeologický výzkum doprovázel rovněž ruční výkopy v rajsém dvoře konventu v souvislosti s obnovou recentní kanalizace. Prokázány byly mohutné barokní navážky a pod nimi v hloubce cca 2,5 m drobný relikv středověkého zdiva.

Památky v soukromém vlastnictví

Bijadla – sýpka/kostel

Sýpka, zřízená snad v roce 1863 ze zrušeného středověkého kostela, jehož historie sahá až do 12. století, je od roku 2019 v rukách nových majitelů, kteří usilují o záchranu a obnovu této památky. Z rozpočtu NPÚ byly poskytnuty prostředky na základní dokumentaci objektu pro potřebu archeologických výzkumů, jejichž realizace bude nutná během plánované obnovy. Podrobná dokumentace dochovaného zdiva byla pořízena formou trojrozměrného modelu s fotografickou tapetou (GEO-CZ, s.r.o.). Došlo k vygenerování pohledů na vnitřní a vnější plochy zdí. Na podrobnější vyhodnocení ještě čekají výsledky geofyzikálního průzkumu s použitím zemního radaru (Ing. Rudolf Tengler – RTG).

Kanice – zámek

V rámci projektové přípravy pro vedení inženýrských sítí bylo vyhloubeno pět sond v přízemí zámku a také dokumentovány dvě exteriérové odvodňovací rýhy. Výzkumem se podařilo zachytit pravěké (snad milavečské) rovinné sídliště, jež se nacházelo v prostoru dnešního zámku. Dále bylo potvrzeno středověké využití lokality, doložené již předešlými výzkumy, přičemž nejstarší keramika z druhé poloviny 12. století posouvá dataci Kanic hluboko před první písemnou zmínku o nich (ves poprvé uváděna v roce 1325, tvrz v roce 1382).

Nemilkov – zámek

Záchranný archeologický výzkum se v roce 2022 věnoval severnímu nádvoří v souvislosti s úpravou plochy a řešením problému zatopených pivovarských sklepů se zřícenou vstupní šíjí. Původ sklepů je kladen snad do poslední třetiny 18. století.¹ Společnost ZIP, o.p.s., provedla geodetické zaměření sklepů. V sondě na nádvoří byly zjištěny pozůstatky zděných konstrukcí zaniklé budovy nad sklepy, které pocházejí z několika stavebních fází. Zjištění z výzkumu jsou zásadní pro stanovení limitů k obnově nádvoří (rozsah snižování terénu, zajištění propadů nad zasypanou zřícenou vstupní šíjí).

1 ANDERLE, Jan – URBAN, Jan, *Nemilkov, čp. 1, zámek: stavebněhistorický průzkum*, Plzeň 2017, s. 65 (nepublikovaná práce uložena v archivu NPÚ, ÚOP v Plzni, sig. O 037-425700).